

בעל העקידה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"

גיליון מ"ב – פרשת מטות תשפ"ו

מהדורת א"ל

ביאור ה'דין ודברים' בין משה לבני גד ובני ראובן

ואמרו לו שאכן הם יכנסו וילחמו יחד עם ישראל, אלא שאת הטף והצאן הם רוצים להשאיר כבר כעת בעבר הירדן.

אולם עדיין הבין משה מדבריהם, שיש בהם את החסרון השני, שנראה שהם סרו מאחרי ה', בכך שהם מחליפים ועושים את העושר הגשמי לעיקר ואילו את עבודת ה' עושים לטפל, ועל כן הם מוכנים לוותר על ארץ ישראל, אף ששם עבודת ה' שלהם תהיה מובחרת יותר. ושתי ראיות היו למשה על כך שהם חוטאים בענין זה: א. ממה שבכל דבריהם בתשובתם, לא הזכירו כלל את ה', אלא אמרו 'ואנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאם אל מקומם וישב טפנו בערי המבצר מפני ישיבי הארץ. לא נשוב אל פתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו' (יז-יח), שמשמע שבטחו בכוחם ועוצם ידם. ב. ממה שאמרו 'וישב טפינו בערי המבצר מפני יושבי הארץ', שכוונתם היתה לבנות ערי מבצר לטפם וצאנם, וזה ישמור עליהם מפני יושבי הארץ.

לכך חזר משה ואמר להם שאין די במה שאמרו, אלא 'אם תעשון את הדבר הזה אם תחלצו לפני ה' למלחמה. ועבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני ה' עד הורישו את איבינו מפניו. ונבקשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו והייתם נקים מה' ומישראל והייתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני ה' (כ-כב), שחזר והזכיר שהכל יהיה לפני ה', כדי שיטעו בליבם את האמונה שאין כוחם בידם אלא הכל מכח ה', וגם שהארץ הזאת שיקבלו בעבר הירדן תהא להם 'לאחזה לפני ה'', כלומר שיעבדו את ה' במקום זה, כאילו הם בארץ ישראל.

ועוד הוסיף ואמר להם 'בנו לכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם' (כד), שלא יבנו ערי מבצר כפי שאמרו בתחילה, אלא רק ערים פשוטות, ויסמכו על ה' שישמור ויציל אותם מיד יושבי הארץ, ובני גד ובני ראובן קיבלו דבריו ואמרו 'טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד', שלא הזכירו שוב שיהיו ערי מבצר. ומה שנאמר בסוף הפרשה שהם בנו 'את בית נמרה ואת בית הרן ערי מבצר וגדרת צאן' (ל) היינו לאחר שחזרו מהמלחמה בארץ כנען. וכן אמרו 'ועבדינו יעברו כל חלוץ צבא לפני ה' למלחמה כאשר אדני דבר' (לז), לומר שהם הבינו וקיבלו את מוסרו של משה, ומעתה ואילך יזכרו בכל מעשיהם ודרכיהם את ה'.

עקידת יצחק שער פה

הארץ' (יז), וכשחזרו על דבריהם סתמו ואמרו 'טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד' (כז).

ביאור הענין הוא, שמשה רבינו בחכמתו ידע שהסיבה שבני גד ובני ראובן מעונינים לקבל את חלקם בעבר הירדן ולא בתוך ארץ כנען היא אחת משתי אפשרויות: א. מפני שהם פוחדים להכנס לארץ ישראל מחמת חוזק ידם של אנשי כנען, שהם גויים גדולים ועצומים מאד, ועל כן הם מוכנים לוותר על חלקם בארץ ישראל, אף שהיא הארץ הנבחרת ביותר, ולהישאר בעבר הירדן. ב. שבאמת אין בליבם פחד להכנס ולהלחם עם הכנענים, אלא שהם מזלזלים במעלתה של ארץ ישראל, ואינם מבינים שעיקר נתינת הארץ לכלל ישראל היא כדי ששם יוכלו לעבוד את ה' בקדושה ובטהרה, בנחת ובשמחה.

כל אחת מהאפשרויות הללו רעה היא, אלא שבדרך הראשונה יתכן שאכן הם פוחדים והוא פחד טבעי מחמת היותם אנשים גשמיים, ועדיין אינם חזקים בבטחונם בה', אבל הדרך השנייה חמורה יותר, לפי שבזה הם מראים שעיקר קבלת הארץ היא כדי שיהיה לצאן מקום טוב למרעה, ועל כן הם מעדיפים את עבר הירדן ששם המרעה גדול יותר, ובכך הם עושים את עבודת ה' לטפל ואת עבודת הגשמיות לעיקר.

לכך פתח משה מיד בדברי תוכחה, וכלל בדבריו את שתי האפשרויות, התחיל באפשרות הראשונה הקלה יותר, שהם פשוט מפחדים להילחם עם הכנענים, ולזה הוכיחם שבדיוק כך עשו אבותיהם בדור המרגלים, והזכיר להם את העונש הגדול שקיבלו שמתו במדבר, ובסיום דבריו הוסיף 'כי תשובו מאחרי' (טז) לרמוז על האפשרות השנייה הגרועה יותר, שהם שבים בדעתם מאחרי עבודת ה'.

ונראה, שבאמת שני הענינים היו בדעת בני גד ובני ראובן, שבתחילה היתה כוונתם כאפשרות הראשונה, שפחדו מלכא ולהלחם עם יושבי ארץ כנען, ולכן העדיפו לקבל את חלקם בעבר הירדן ולוותר על מעלת ארץ ישראל, ויש ללמוד זאת ממה שבתחילה אמרו רק 'יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל תעברנו את הירדן', ולא פירשו שהם עצמם יעברו וילחמו. אבל לאחר שהוכיחם משה, התחזקו במדת הבטחון בה' וקיבלו את דבריו של משה, ולכן נאמר 'ויגשו אליו', שהתייעצו ביניהם והחליטו לקבל את דבריו, ושבו

ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל תעברנו את הירדן. ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשובו פה. ולמה תניאון את לב בני ישראל וגו' (במדבר לב ה-ו)

בני גד ובני ראובן באו לפני משה קודם שעברו את הירדן, וביקשו לקבל לחלקם את החלק שמעבר לירדן, בהיותו מקום מרעה טוב וראוי למקניהם, ותיכף כשמע משה את בקשתם החל לומר להם דברי תוכחה, מדוע הם סבורים שלא לבא ולהלחם יחד עם אחיהם, ושהם מזכירים בכך את דברי אבותם שחטאו בחטא המרגלים, ושמחמת כן נגזר על ישראל להיות במדבר ארבעים שנה וכל הדור ההוא מתו, ועתה הם חוזרים לאחוז במעשה אבותיהם. ובני גד ובני ראובן השיבו למשה, שלא זו היתה כוונתם, אלא ודאי הם יעלו יחד עם כל ישראל להלחם עם הכנענים, ורק לאחר שיכבשו את כל ארץ כנען הם ישובו למקום שנמצאים בו עתה, ובינתיים הם מבקשים רק להקים גדרות צאן למקניהם.

ויש לתמוה בזה, ולהעיר שלש הערות נוספות בדין ודברים שהיה בין משה לבין בני גד ובני ראובן:

א. תחילה יש לתמוה, מדוע פתח משה מיד בדברי תוכחה, לכאורה ראוי היה יותר שיקדים משה וישאל אותם מה היתה כוונתם, שמסתבר שלאחר שהשיבו שלא זו היתה כוונתם, חזר בו משה על כך שהקדים לדבר אליהם קשות כל כך, כשלא זו היתה כוונתם כלל.

ב. מהו שנאמר 'ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו' (יז), מדוע היו צריכים לגשת אליו, הלא כבר עמדו לפניו ודיבר אליהם, והיה לפסוק לומר 'ויאמרו אליו'.

ג. עוד יש להעיר, מדוע גם לאחר שפירשו בני גד ובני ראובן שדעתם לבא ולהלחם עם ישראל, חזר משה על כל דבריהם באריכות, באמרו 'ועבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני ה' עד הורישו את איבינו מפניו. ונבקשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו והייתם נקים מה' ומישראל והייתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני ה' (כ-כב), ולכאורה היה די אם היה אומר אם תעשו כפי שאמרתם מוטב, ואם לא תעמדו בדבריהם לא תקבלו את הארץ הזאת.

ד. מדוע כשאמרו תחילה שיבנו גדרות לצאנם וערים לטפם קראו לערים אלו 'ערי מבצר' כפי שאמרו 'וישב טפנו בערי המבצר מפני ישיבי